

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Antonii Bynaei de Calceis Hebraeorum Libri Duo

Bynaeus, Anthony

Dordraci, 1682

Caput Nonum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12835

lupinos destinaverant mercari, nihil ad manum esset, ne interim præda discederet, vel minoris pallium addicere voluisset, ut pretium majoris compendii leviolem faceret jacturam. In postremis verbis mendum latere mihi visum est, & scribendum: Ut pretium majoris compendii levior faceret jactura. Hoc enim dicit Petronius, illis placuisse pallium minoris addicere, id est minori pretio quam justum erat vendere, ut levior jactura in pallio, pretium faceret majoris compendii, h. e. pecuniam suppeditaret qua majus lucrum facerent, id est illam tuniculam, intactis aureis plenam, possent emere. Sed hæc præter institutum & pensum nostrum, ad quod nos revocamus.

CAPUT NONUM.

Lunula Patritii calcei apud Romanos ornamentum. Hebræorum foeminas lunulis calceos ornasse conjicit Balduinus ex Jes. 3. 18. Error Balduini & Vulgati interpretis. Frequens in

oriente lunularum usus vetu-
 stissimis temporibus. Ex Luna
 cultu ortus. Cur Muhamme-
 dani templorum fastigiis lunu-
 las imponant? Lunula non cal-
 ceorum sed colli ornamentum.
 Multorum circa formam lunu-
 larum error. Lunula ornamen-
 tum instar Luna corniculantis.
 Luna nomen לְוַי Jes. 65. II.
 nemo interpretum videtur in-
 tellexisse. *Varia sententia.* לְוַי
 לְוַי numerare, Lunam no-
 tat, quia per Lunas annos לְוַי
 menses veteres numerarunt. Si-
 mile Luna nomen in plerisque
 linguis. Arabum Idolum Me-
 nath Luna. Græcis Luna Μηνῶς
 Θεὸς Μηνῶς in Asia minore. Dea
 Mana apud Romanos. LXX.
 interpretum versio non intellecta
 explicatur. Δαίμων pro Sole Ἡρῆ
 Ἡρῆ pro Luna. Ritus vetustis-
 simus Ægyptiorum.

I.

Romanos olim lunulas in calceis gestasse, & hoc summæ nobilitatis argumentum fuisse, quin Senatores Patritios lunatos calceos habuisse ut ab aliis distinguerentur, nemo, qui literis humanioribus vel leviter tinctus est, ignorat. Nam & plurima occurrunt scriptorum veterum loca, quæ harum lunularum faciunt mentionem, ad quas Poëtæ inprimis frequenter alludunt, & in exponendo hoc insigni calceorum ornamento multum studii operæque posuerunt, qui ingenio & doctrina præ cæteris, suo quisque seculo, floruerunt, Coelius Rhodiginus, Johannes Pierius Valerianus, Alexander ab Alexandro Neapolitanus, Andræas Tiraquellus, Thomas Dempsterus, Benedictus Balduinus, Marcus Zuerius Boxhornius, Claudius Salmasius, Albertus Rubenius, Octavius Ferrarius, & complures alii qui notis vel commentariis priscos scriptores illustrarunt.

II. Sed non soli fuerunt Romani, qui adsuta lunula Patritiorum

Coel. Ant.
Lect. lib.
20 cap. 26.
Pier.
Hierogly.
lib 4. c. 23.
Alex. ab
Alex. Gen.
Dier. l. 5.
cap. 18.
Tiraq. ibid.
Dempf. ad
Ros. p. 440.
Bald. de
Calc. Ant.
cap. 9.
Boxh. ad
Quæst. Ro.
Plut. Salm.
ad Dedicat.
Statuar.
Regillæ.
Rub. de
Re Vest.
l. 2. c. 4.
Fer. in
Anal. c. 35.

I 7 rum

rum calceos ornarunt, id ipsum etiam factitatum est ab illustribus Hebræorum fœminis, si fidem habemus viro elegantissimo Benedicto Balduino. Is enim, cum multa de Patritiorum lunatis calceis differuisset, idem in Hebræorum mulieribus sibi videtur observasse. Idem, inquit, etiam ab illustribus Hebræorum fœminis olim factitatum, facile est ex Isaia colligere: ille enim mulieribus illis, quod in vestibus calceamentisque nimium essent luxuriosæ, divinam vindictam minitans, in die illa, inquit, auferet Dominus ornamentum calceorum vestrorum, & Lunulas, &c. Ubi non obscure liquet, Lunulas illas, seu fibulas, (quæ sane vel erant aureæ, vel saltem argenteæ) ad ornamenta calceorum pertinuisse. Putavit videlicet vir eruditus, Lunulas, quas apud Jesaiam post ornamentum calceorum enumerari videbat, ad calceos pertinuisse apud illustres Hebræorum fœminas, quales nempe fuerunt apud Romanos in calceis Patritiorum.

III. Verum erravit hic omnino elegantissimus Balduinus & deceptus

tus

tus est ab interprete Vulgato. Tam facile in errores incidunt, qui Hebrææ linguæ ignari, solos interpretes consulere coguntur. Præcedenti capite ostendimus, *הפארה והעכס* ornamenta compedum esse, quas aureas in Oriente mulieres habuerunt ad ornamentum pedum. Ut plane erraverit Vulgatus interpres, qui ornamenta calceorum transtulit. Sed non minus peccavit cum id quod sequitur *והשבטים* & lunulas reddidit: Etenim hæc. vox non notat lunulas, sed ea quæ sequitur *והשחרות*, quam etiam *μηνίσκους* verterunt Græci interpretes. Si apud Vulgatum verbis transpositis legamus, & torques & lunulas, melius hæc respondebunt vocibus Hebræis. Sed error Vulgati in alium pertraxit Benedictum Balduinum. Nam cum legisset Deum ablaturum ornamenta calceorum & lunulas, putavit lunulas ad ornamentum calceorum pertinere: quod tamen secus est. Etenim licet in Oriente frequens olim fuerit lunularum usus, nunquam tamen lunulæ ornamenta calceorum fuerunt. De Turcis quidem nonnulli

nulli

Herbert.
Itiner.
pag. 123.

nulli prodiderunt memoriæ, quod calceos habeant lunulis ferreis corniculantibus munitos. Sed vetustissimis temporibus inter ornamenta mulierum lunulæ aureæ fuerunt, quas non in calceis, sed è collo pendentes habebant.

Jud. 8. 21.
26.

IV. In Oriente fuisse frequentem lunularum usum liber Judicum ostendit, in quo inter ornamentum Regum Midianitarum מִנְיָוִו fuisse legimus, quod ornamentum fuit lunularum in modum concinnatum. נִקְוָו torques vertit quidem Jonathan, & Vulgatus tum *bullas* tum *ornamenta*, tamen qui ad Hebræam vocem diligentius adtenderunt *lunulas* reddiderunt.

Jud. 8. 26.

מְנִי־וָו habent LXX interpretes. Nisi quod uno in loco in Veneta & Complutensi editione legatur וָוִו טָוִו סִבְוִו, quod est ipsum Hebræum מִנְיָוִו, unde סִבְוִו, uti ex וָוִו tactum est וָוִו, vel וָוִו, ex וָוִו *zeiāroo* *profelytus*, & sexcenta alia, de quibus eruditi monuerunt, ubi tamen in editione Romana est וָוִו מְנִי־וָוִו. Chaldæi pariter Lunam וָוִו vocant, unde apud ipsos וָוִו sunt.

sunt *lunulae*, ornamenti genus, à Lunæ similitudine dictum, uti videre est in magno opere doctissimi Buxtorfii. Consentunt Judæorum magistri qui vocem שְׁרוּנִים Buxt. Lex. Talm. exponunt לְיָדוֹת כְּמוֹת יָרֵחַ ornamenta ad similitudinem Lunæ. Quam significationem plerique eruditi Hebrææ Linguae interpretes expriment. Rectissime sane. Etenim שְׁרוּנִים nihil aliud fuerunt quam ornamenta aurea ad Lunæ similitudinem concinnata, qualia non tantum Midianitarum Reges, verum etiam ipsorum cameli gestarunt, eodem modo uti in Parthenopæi equo apud Statium:

Stat. lib. 9.
Theb.

Factantur niveo lunata monilia dente.

Eodem ornamento uti consueverunt Arabes, & ab Arabibus ad Turcas propagata est hæc religio. Cujus rei origo non est obscura. Primam gentium Idololatriam à Solis atque Lunæ & cœlestis machinæ cultu cæpisse jam diu animadversum est à viris doctissimis. Videri possunt quæ Johannes Seldenus, Angliæ suæ decus, & Gerhardus Johannes Vossius, Seld. de Dis. Syris prol. 3. Voss de Idolol. Bataviae

taviae

210 De CALCEIS HEBRÆOR.

taviæ nostræ magnum ornamento, præclare docuerunt. Inprimis inter Arabum & Saracenorum & aliorum Orientalium Deos Luna fuit in summo honore. Fuerunt enim hæ gentes à vetustissimis temporibus Lunæ cultui perquam deditæ. Hinc in ejus honorem aurea monilia habuerunt, quæ ad Lunæ similitudinem concinnata erant. Plane uti etiam num, qui Ecclesiæ Romanæ nomen dederunt, in honorem crucis aureas cruces inter monilia habent. Unde & Johannes Seldenus originem arcessit moris Muhammedanorum, qui summis turrium & Moschitarum fastigiis lunulas imponunt, ut cruces Christiani, quod in honorem Lunæ à Muhammede vetustioribus Hagarenis atque Saracenis factum putat, à quo antiquissimo ritu exceperet Muhammedani, contra ac vult vir illustrissimus Josephus Scaliger, qui id fieri in Hegiræ Muhammedanæ, hoc est fugæ Muhammedis ex Mecca memoriam, quæ biduo post verum Lunæ coitum, in initio nempe Mensis Muharam, & anni

Seld. de
Dis. Syris.
Syntagm.
2. cap. 4.

Scal. de
Emend.
Temp. lib.
2. & 3.
Canon.
Isagog.

LIBER PRIMUS. 211

anni Arabici lunaris, corniculante jam Luna accidit. Ab illo Orientalium more, cum Lunæ cultu etiam aurea monilia in Lunæ formam concinnata apud Hebræos fuerunt.

V. Uti constat frequentem in Oriente fuisse lunularum & quidem aurearum usum, ita etiam certum est inter Orientales populos colli ornamentum fuisse. Dubitare nos hac de re non finit liber Judicum: In eo enim hæ lunulæ pependisse dicuntur de camelorum collis. Eodem modo uti in Pathenopæi equo

—— Nemorisque notæ sub pectore primo

Stat. lib. 9.
Theb.

Faſtiantur niveo lunata monilia dente.

Animadvertiſſe hoc videtur Jonathan, qui Hebræam vocem per נִפְּיַי tranſtulit, quæ vox apud Chaldæos *torquem* notat, uti ab eadem collum נִפְּיַי vocant, & Vulgatus, qui *bullas* reddit. *Bullas* enim apud Romanos fuiſſe globulos auro conflatos, quos pueri ingenui de collo ſuſpenſos geſtabant, vel illi noverunt,

runt,

runt, qui Romanas antiquitates à limine tantum salutarunt. Ut tum Jonathan, tum Vulgatæ versionis auctor, colli ornamentum expresse- rint. Quod Hieronymus confir- mat, qui *ornamenta & bullas quibus colla regalium camelorum decorari so- lent*, exponit. Quam sententiam omnes recentiores interpretes suo calculo comprobant. Neque id latuit Belgas qui, cum vocem **מַאנְקֵס** in libro Judicum optime reddidissent *maankens*, hac nota explicarunt: *Die goudene halscierselen, die in 't Hebr. haren naam hebben van de mane: hoc est, aurea colli ornamenta, quæ Hebraicè nomen ha- bent à Luna.* Qui tamen, nescio qua ratione inducti, cum apud Ie- saiam eandem vocem recte vertif- sent *maankens, lunulas, & addidif- sent: Dit was een ciraat als maan- kens, hoc est, hoc erat ornamen- tum instar lunularum, adjiciunt: Heden ten dage dragen ook eenige in de oorlapkens kleyne maankens van Gout, Silver of eenigh gesteente, of peerlen, hoc est, Etiam hodie nonnulli in lobis aurium gestant parvas lunulas aureas, argenteas, aut monilia, aut gemmas, quasi*

Belgæ ad
Iud. 8. 21.

Belgæ ad
Ies. 3. 18.

quasi loco inaurium hæc lunulæ fuissent, cum ornamenta fuerint quæ è collo penderunt, & pectus ornarunt, plane uti etiamnum cruces aureas è collo pendentes mulieres gestant, quæ Romanam religionem amplectuntur.

VI. Castigandus hic est multorum interpretum error, quem circa formam harum lunularum commiserunt. Lunulas nomen habuisse observant, quia rotundæ fuerunt instar Lunæ plenæ. Forer. ad
 reriis: *שורתיים* quoque sunt bullæ *לע. 3. 18.*
 in modum lunæ rotundæ, quæ adhibebantur ornatus causa. Et quidem *לונה* Chaldæis Luna dicitur à rotunditate, & *לונה* rotunditas est Hebræis. Cant. 7. Horum sententiam magnus Drusius ita *Bruf. ibid.*
 effert: *Κατιοκας*, ut Lat. interpret qui à vulgo nomen habet lunulas. Sic *Jud. 8. 21.* *שורתיים* iidem *Κατιοκας* lunulas. Qua voce usus est Plautus Epidico, Lunulam atque anellum aureolum in digitum.

Exponunt lapillum sive gemmam rotundam instar Lunæ. Alii, *Κατιοκας* sunt

214 De CALCEIS HEBRÆOR.

sunt monilia ad Lunæ similitudinem in rotundum formata. Consentiant interpretes Belgæ. Neque ablu-
 Belgæ ad Iud. 8. 21. dunt Lexicographi, qui לְרֹאשׁוֹ אֶת הַכֶּלֶסִּים à
 לְרֹאשׁוֹ rotunditas derivant, ad quam radicem etiam retulerunt viri
 doctissimi Buxtorfius & Coccejus. Sed, quod pace tantorum virorum
 Buxt. & Cocc. in Lex. Hebr. dixerim, falluntur. Veteres Lunæ
 formam expressuri eam mediam vel corniculantem exhibent. Lunu-
 la in calceis Romanorum formam habuit Lunæ mediæ vel cor-
 niculantis, unde Philostratus ἐπι-
 Philostr. lib. de vit. Soph. σφύραρον ἐκασφάρινον μνηοεδές vocavit,
 uti eleganter docuit vir politissimi ingenii Albertus Rubenius.
 Id vero quam clarissime ex eo apparet, quod Isidorus effigiem numeri centenarii vult expressisse lunulam in calceis Romanorum. Verba Isidori sunt. Luna autem in eis non fideris formam, sed notam centenarii numeri significabat, quod in-
 sio Patritii Senatores centum fuerint. Quomodo & Johannes Antiochen-
 sis, cujus locus exstat apud maximum Salmasium campagos vocatos esse vult, quod Romanum cappa adfutum haberent. Non
 dispu-

Rub. de Re Vest. l. 2. c. 4.

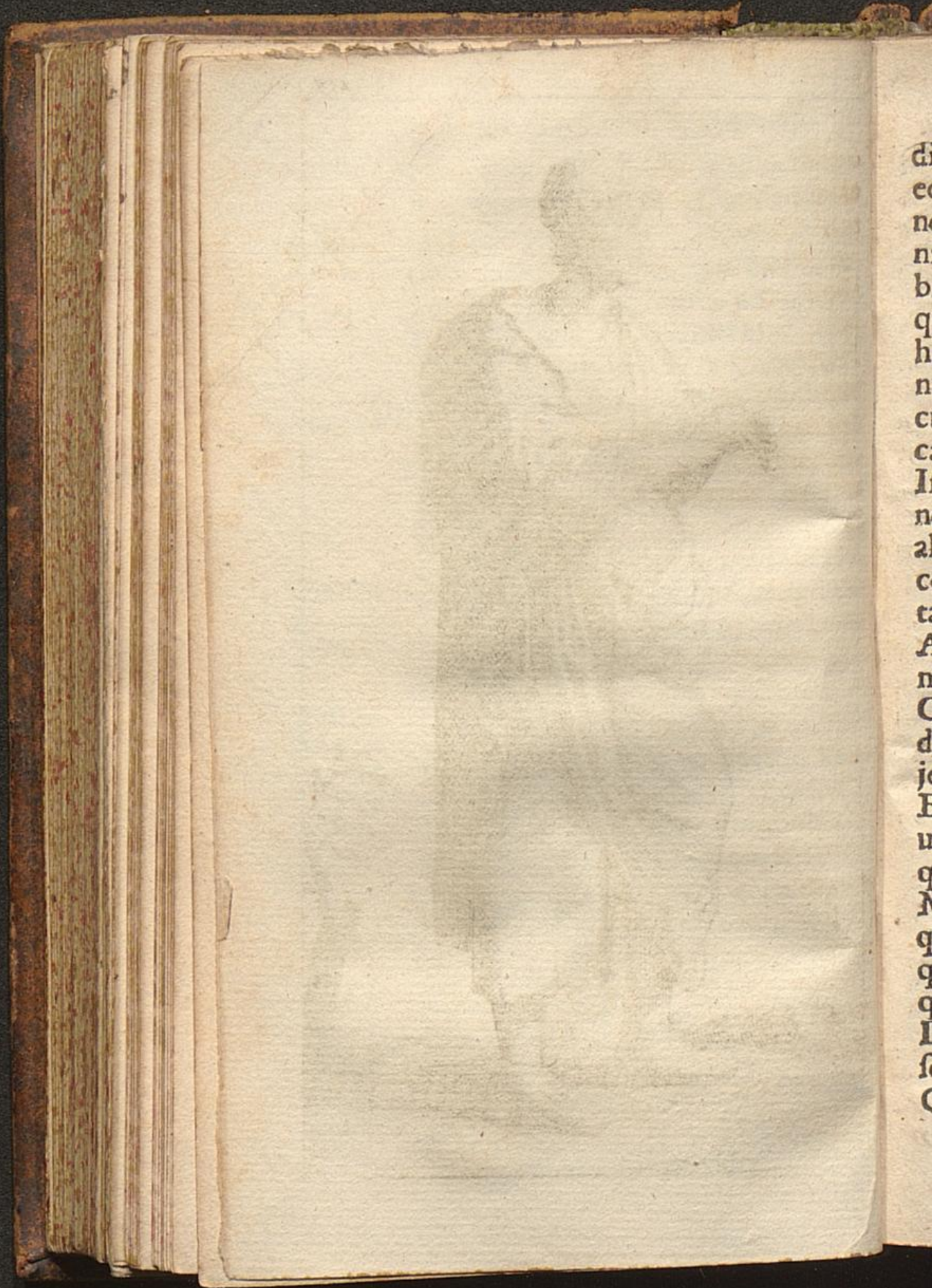
Salm. in Not. ad Pollion. & Dedic. Statuæ Regillæ.

ems
nt
lu-
à
am
viri
us.
um
ne
vel
nu-
or-
or-
im.
vit,
fsi-
us.
ap-
nu-
lu-
Ver-
s eis
cen-
ini-
int.
hen-
axi-
oca-
num
Non
pu-

d
e
n
b
q
h
n
c
c
I
n
a
c
t
A
n
C
d
j
E
u
g
M
g
g
g
I
n
C

disputamus hic quam bene Isidorus eo deflectat lunulæ formam, ut nota sit numeri centenarii, quot nimirum fuerunt primis Reipublicæ temporibus Senatores, aut quam recte campagos vocet Johannes Antiochenfis, sed hæc ideo notamus, ut constet Lunę corniculantis effigie lunulam fuisse in calceis patritiorum. Nam cum Isidorus Lunam significare vult notam numeri centenarii, quid aliud indicat quam fuisse lunulam corniculantem, quæ referret notam C. Quod ipsum Johannis Antiochenfis ostendit, cum Romanum Cappa nihil aliud quam C. sit. Hoc vero quod dicimus de Romanorum lunulis, ex subjecta figura, quam ex Casalio ad Balduinum Frisus exhibet, facile, ut opinor, apparet. Muhammedani quoque, qui summis turrium & Moschearum fastigiis, ex ritu, quem accepisse videntur ab antiquissimis Saracenis sive Ismaelitis, qui Lunam hac forma effigiabant, Lunæ figuram imponunt, eam semper conniculantem exhibent. Quomodo & Turcarum calceos

Lunis

Bald. de
Calc.
Ant. c. 9.

Herbert.
Itiner.
p. 123.

Lunis mediis sive corniculantibus munitos describunt, qui eas terras lustrarunt. Nihil quoque tritius est nostris moribus quam Lunam corniculantem exprimere. Lunulas, quas in auribus gestant nostra hac ætate mulieres, nemo ignorat semper corniculantes esse. Quomodo & lunulæ, quibus ditiores equorum suorum frontem ornant, ex flavo plerumque ære conflatæ, non nisi corniculantes sunt. Profecto, ego nescio, quales illæ sint lunulæ, quæ rotundæ sunt instar lunæ plenæ. Tale enim ornamentum, quod rotundum est instar Lunæ plenæ, quidvis potius quam Lunam referret, vel globum, vel nummum aureum, neque inde lunula diceretur, à rotunditate scilicet qua Lunæ plenæ simile esset. At illud ornamentum, quod refert Lunam mediam sive corniculantem, recte lunula dicitur, à similitudine Lunæ in quam formatum est. ארר quidem, quod rotunditatem notat, vocem שררנים Lexicographi derivant, & ex eo petunt vocabuli significatum. Sed quam recte eam Radicem, uti vocant,

vocant, constituent, & inde velint desumendam hujus vocabuli notionem, nos non prolixè inquirimus, qui satis novimus quam multa sæpe perperam ab ipsis dicta sint, cum rudera tantum & vestigia priscae Hebræorum Linguae supersint. Ut minime solidum sit, quod tam futili fundamento nititur. Sed de his plura in nostro commentario de Re Vestitaria Hebræorum.

VII. Uti circa formam lunularum errarunt interpretes, circa ipsam Lunam non minus lapsi sunt, cujus nomen non adeo tritum nemo videtur intellexisse. Obscurus est apud Jesaiam locus, in quo putidam idololatriam in Judæis contumacibus carpit: *Et vos derelinquentes Dominum, inquit, obliviscentes montis sanctitatis meæ, הערכים לגר Ies. 65. 11.* *parantes mensam דס Gad, & implentes libamen דס Meni.* Deorum sive idolorum nomina esse *Gad* & *Meni* constat inter omnes. At quales fuerint ingens lis est. De *Gad* dicere nihil attinet quam multæ & quam diversæ sint interpretum sententiæ.

K

Vel

Vel τὸ *Meni* quam variè reddiderunt? Munsterus transfert, *implentes planetis libamen*. Arias Montanus similiter exponit, *implentes Meni (qui impletis planetis) libamen*. Ab horum sententia stant Rabbini, qui stellarum numerum, & quidem septenarium, intelligunt, ut R. David Kimchi docet. Quomodo & Vatablus exponit: *septem planetis paratis libamina*. Oforius, Mercerus, Cornelius à Lapide *factum* intelligi ajunt. Onkelos *Deos fictos* pro *Meni* habet. Vetus Arabica in Bibliotheca Arundeliana apud virum c. l. Johannem Seldenum, *miscetis pocula vini mixti*, transtulit. Tremellius vertit: *quique impletis numeris illis libamen*: quomodo & Belgæ reddiderunt, *dit drank opvullet voor dat getal*. Cum illis faciunt R. Aben Ezra & plerimi Hebræorum, Buxtorfius item & Schindlerus, nisi quod Scindlerus addat intelligere alios numerationis Deum Mercurium. Quæ quidem sententia Forerio placuit. Symmachus, Hieronymi testimonio, legit *Minni*, hoc est *impletis absque me potionem*, & Vulgatus habet,

Kimchi in
Rad. & ad
h. l. Vatab.
ad h. l.

Seld. de
Dis. Syr.
Synt. I.
cap. I.

Aben Ezra
ad h. l.
Buxt. &
Schindl.
in Lex.
Hebr.
Forer.
ad h. l.

bet, & libatis super eam. Lutherus, cum eam vocem se rectè redditurum desperaret, ita vertit: *Und schenket voll ein vom Trankopfer dem Meni*, quomodo & Hebræam vocem *Leo* Judas retinuit. Plures adhuc aliæ sunt diversæ sententiæ, quas colligere non est nostri otii, cum ex his abunde constet quam misere fatigaverit interpretes ad *Meni*. Nos, uti *Gad* esse *Solem*, quod optime animadvertit Anglicum doctissimus Nicolaus Fullerus, multis argumentis possemus asserere, ita *Meni* putamus non nisi *Lunam* esse, quod à nemine scimus accurate demonstratum. Full Misc. l. 5. c. 17.

VIII. A מנר, quod *numerare* significat, hoc numen dictum מני, interpretes & lexicographi agnoscunt. Atque hinc natæ sunt eorum sententiæ, qui *stellas* intelligunt, vel *planetas*, vel *Mercurium* numerationis Deum. Quam facile fuisset intelligere *Lunam*, per quam veteres & annum & menses numerarunt? Solitos veteres per *Lunas* computare sua tempora, res est nota & quam plurimis animadverta. Juxta חמאירא φάσιν lunarem

suos menses numerare solitos olim Hebræos etiam docuerunt homines eruditi. Unde videre est non sine causa à למנוח , quod numerare notat, Lunam dictam esse מנוח . Quomodo & cum Arabico articulo *Al*, hodie vocare solemus *Almanah* calendarium, quasi observationem dicas omnium totius anni Lunarum, atque etiam mensis, qui secundum Lunæ cursum numeratur, apud Græcos μην dicitur.

IX. Id ex eo longe fiet verisimilius, si observemus hoc Lunæ nomen apud plerosque populos mansisse. Non hic dicimus de lingua Belgica, nobis vernacula, qua Lunam vocamus *Mane*, & mensem, qui secundum ejus cursum numerari solet, *een maand*: Id ipsum videre est in lingua Arabica, Græca, Latina. Vir cl. Edwardus Pocokius, ex Arabica lingua مَنِي *Meni* dijudicans, Idoli nomen esse vult, cui affine, si non plane idem, sit Arabum *Menath*, quod occurrit in Alcorano: *An non vidistis Allath & Alozza, & Menath*. Utique hoc verissimum putamus.

Pocok. in
Specim.
pag. 92.

Alcor.
pag. 57.

ramus. Sed quid *Menath* sit nondum constat. Neque id nos docent viri longe eruditissimi Johannes Seldenus, & Johannes Henricus Hottingerus, qui de his idolis multa observarunt. Ego vero *Menath* nihil aliud quam *Lunam* fuisse suspicor. Hoc arguit, tum quod reliqua duo Alcorani nomina *Allath* & *Alozza*, stellam, & quidem, ut *Isa Bar Ali* Syriacè explicat, *Astrum Remphan*, h. e. *Saturnum*, significant, vel uti *Allath* fuisse volunt Seldenus & Hottingerus, *Venerem*, tum etymologia vocis *Menath*, quam ex *Schamhafchari* Hottingerus habet. Radicem ille ponit vel מנח id est, קטע *scidit, abscidit, eradicavit.* ואנתם *huic illi sacrificabant sacrificia:* vel ננ , quod *fidus est ad occasum vergens* כאנתם $\text{יסחמטרן באלאנתם ענדתם הברכה בתם}$ *propterea quod pluviam ad occasum sideris ab eo petunt, ut benedictionem ab ea consequantur.* Etenim illis verbis *Lunam* describi ab authore Arabe conjicio, quam ob vicinitatem plusquam aliud quodvis *astrum* in hæc inferiora agere, res

Seld. de
Dis. Syr.
Synt. 2. c. 2.
Hotting.
Hist.
Orient.
l. 1. c. 7.
Isa bar Ali.
Lex Mss.
Syro Arab.
apud
Hotting.
& ibid.
Schamhaf-
schari.

est nota, quæque ad occasum ver-
gens pluviam facere est credita.
Quod sane mihi videtur longe ve-
rissimilius, quam quod alii *constel-
lationem*, vel *stellas*, vel *planetas*
exponant. Quid si *Allath* Vene-
rem, *Αλοζχα* Luciferum, *Menath*
Lunam dicamus. Sane hæc tria
Numina inter veteres Arabes culta
fuerunt. De Venere & Lucifero
id jam observarunt multi ex Eu-
thimio Zygabeno in Panopliã. Οἱ
Σαρακηνοὶ, inquit, μέχει τὸ Ἡρακλείδ
τῆ βασιλείας χρόνον εἰδωλολάτρων, πρε-
σκυνῶντες τῷ Ἐωσφόρῳ ἄστρῳ, καὶ τῇ
Ἀφροδίτῃ. ἢν ᾗ καὶ χάβας τῇ ἑαυτῶν
ἑπινομάζουσι γλώττῃ, δηλοῖ ᾗ ἡ λέξις
αὐτῆτῃν μεγάλην. hoc est: *Saraceni usq;
ad Heraclii imperatoris tempora idolis
dediti fuerunt, adorantes Luciferum
& Venerem, quam Cabar sua nomi-
nant lingua. Cabar autem Magnam
interpretatur. & Catechesi Sarace-
norum: Ἀνάθεματίζω τῆς τῷ πρωινῷ
προσκυνῶντος ἄστρῳ ἢ γιν τῷ Ἐωσφόρῳ
καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἢν κτ' τὴν Ἀράβων
γλώσσαν χαβάρ ὀνομάζουσι, τῆτῃσι με-
γάλην: hoc est: *Anathematizo eos
qui matutinum sidus Luciferum ado-
rant, & Venerem, quam Arabum
lingua**

lingua Chabar vocant, quod est, Magnam. De Luna nihil est tritius, quam olim Arabes adeo coluerunt, ut insignia corniculantis Lunæ reciperent, quæ ex veteri ritu etiamnum sunt residua, licet constet hodie non amplius Lunam ab iis coli. Equidem scio hæc nomina sæpe confundi, & Venerem, Luciferum, Lunam, unum idemque idolum dici. Videant tamen eruditiores an hæc non debeant ita distingui.

X. Apud Græcos Luna est μήνη. Suidas. Μήνη ἢ Σελήνη. Optimè hoc docent elegantes Orphei versus, quibus Lunam describit ut aliam terram, quomodo inter doctiores Philosophos non minus terra quam planeta habita fuit, quam Plut. de fac. in Luna. sententiam secuti sunt Thales, Pythagoras, Anaxagoras, Heraclides, Ocellus, & etiam Heraclitus.

Μέσσοτο δ', inquit, ἄλλην γαίαν δ' ἀέροτον, ἠνδὲ Σελήνην

Α' θείατοι κλήσασιν, ἐπιχθόνιοι ᾗ Μηνήν,
 Ἡ' πολλ' ἔρε' ἔχει, πολλ' ἄστρα, πολλὰ
 μέλαθρα.

Molitus vero est aliam terram infinitam, quam Selenen immortales vocant, homines vero Meenen, quæ multos montes habet, multas urbes, multas domus. Sed & alibi Orpheus Μήνην Lunam vocavit, cuius versus apud Cyrillum leguntur:

Cyri.
ad ΰs.
Julian.
lib. I.

Φθέρζομαι, ὅς ἐστις ἐστὶ, θύρα δ' ἐπι-
δέδε βεβηλοῖς

Πᾶσιν ὁμῶς, οὐδ' ἄκαε φαισφόρα ἐκρη-
νε μήνης

Μεσαῖ, ἐξερέω γδ ἀληθεία.

Eloquar, quibus fas est audire, ostia vero claudite profanis omnibus: Tu vero audi nitentis progenies Luna Musæ, canam enim vera. Quam vocem cum non intelligeret interpres Oecolampadius, μήνης legendum putavit, & pro Luna memoriam vertit. Utique perperam. Nam, ne dicam nihil omnino esse φαισφόρα μήνης, minime mutari μήνης debet. Docere id non tantum potest Justinus Martyr, itemque Euzebius, apud quem utrumque vox Μήνης legitur, licet apud Euzebium paulo aliter citentur hi Orphæi versus:

Iust. Mar.
in Paræn.
ad Græc.
Euzeb.
Demonstr.
Euang.
lib. 13.

Φθέρζο-

Φθέρουσα, οἷς γέμισ ἐστὶ, γύρας δ' ἐπι-
γεασε βέβηλοι

Φεύγοντες δικαίων θεσμῶς θείοιο τέλειος
Πᾶσι νόμα, σὺδ' ἄκχε φαισφόρα ἔκρηγε
μήνης &c.

verum etiam, uti pulchrè obser-
vavit vir elegantis doctrinæ, cui
Batavia nostra multum debet, Ha-
drianus Junius, Hermefionax Co-
lophonius, ubi de Musæi amica
loquitur:

Iun. An-
madvers.
l. I c. 18.
Hermes.
Coloph.
Elegiac.
lib. 3.

Ἐμὴν γ' δ' οὐδὲ μὴν ἄγέραςτον ἔρηκεν
Μυσαῖ ἄκαριτῶν ἠραυ Ἀντιόπην.
*Delitiæ charitum, soboles Musæe mi-
cantis*
*Lunæ, non tacitam liqueris An-
tiopen.*

Et Proclus Diodochus, qui Mu-
sæum Lunarem, veluti Lunæ pro-
geniem, dixit: *Ἐπεὶ περ*, inquit, καὶ
ἀπὸ Μυσαῖς τῆς σεληνιακῆς τὸ γένος τοῖς
ἐν Ἐλευσίνι τῶν μυστηρίων ἡγαγμένοις
εἶνευ φησί. Quandoquidem ὁ à Mu-
sæo illo lunari sacerdotibus in Eleusine
sacrorum præfectis genus esse dicit.
Nescio an huc etiam referri debeat
fanum τῆς Μήνος, quod in Asia mi-
nore

Procl.
Diodoch.
comment.
in Plat.
Timæum
lib. I.

Strabo
lib. 12.

Casaub. ad
Hist. Aug.
Script.

Salm. ad
Hist. Aug.
Script.

nore memorat Strabo, ut *Μῆνας* masculum Deum nominet, uti Latini *Lunum*. Ita quidem magnus Casaubonus ad *Ælii Spartiani Antoninum Caracallam*, ubi insignis locus de *Lunæ* nomine virili & fœminino occurrit, Strabonem, hominem Cappadocem, masculum Deum *Lunum* græcè extulisse *Μῆνας* putat, quia sciebat vocem, quam vertebat, utrumque significare, uti Hebræis *לונה* & *Luna* est & mensis. *Menem* vero alium non esse à *Luna* declarare Strabonem autumat, cum ait: *ἔστι δὲ καὶ τὸ τοῦ τῆς Σελήνης τὸ ἱερόν.* At *Claudius Salmasius* *ὁ Γαυμάσιος* abit in alia omnia. Doctissimum virum falli putat, qui *Μῆνας* masculum hunc Deum extulisse Strabonem autumat. Notat tribus in locis apud Strabonem *Μῆνος* & templorum ejusdem Dei mentionem esse. Sed illis omnibus locis *Μῆνας* & *Lunam*, sive *σελήνην*, esse diversos ita verum esse dicit, ut nihil verius esse censeat. *Primum*, inquit, *nunquam Μηνὸς ἱερόν* sine adjecto ponit, sed semper aut *Μηνὸς Φαενάκας*, *Μηνὸς Κάρας*, aut *Μηνὸς ἀρχαίς*. Quibus locis quis *Lunam*

nam

nam sub illis cognominibus dictam pu-
 tet? Menem autem alium esse à Luna
 manifeste ostendit idem Strabo, cum
 scribit: ἐστὶ ἡ καὶ τῆς Σελήνης
 ἱερόν. Ibi enim, nisi fallor, mentio-
 nem facit Menis Pharnacæ vocati, &
 ejus templi quod ἱερόν non solum
 Μῆν, sed etiam Σελήνης esse ait:
 Quibus verbis non potuit apertius de-
 clarare aliam esse ac diversam τὴν
 Σελήνην ἀπὸ τῆς Μηνός. At licet inter
 τὸν Μηνόν & Σελήνην distinguat vir
 maximus, non tamen multum di-
 versus fuit à Σελήνη ὁ Μῆν. To-
 tus, inquit, ille orbis & πρῶτον,
 quem Luna modulationibus mensuris,
 ut loquitur Tertullianus, variat,
 Μῆν, ut notum est, vocatur à Græ-
 cis, Latinis vero mensis, & videtur
 apud stultam gentilitatem Dei nomen
 emeruisse. Inde Diogenes in Pythagora,
 Gallum gallinaceum τῆς Μηνός ἱερόν
 fuisse scribit, ex scito ejusdem Pytha-
 goræ. Plinius vertit Mensi sacrum.
 Cujus etiam rei meminit Jamblichus in
 vita Pythagoræ Μῆδὲ ἀλεκτρυόνα λευκὸν
 ἱκέτης ἢ καὶ ἱερός τῆς Μηνός, διὸ καὶ
 σημεῖον αἰῶνος. Quid si dicamus,
 licet μῆν sit Mensis, & illud Tem-
 plum τῆς μηνός ἱερόν Mensi sacrum,

Jambli.
 l. I. c. 18.

tamen, cum mensis ex Lunæ cursu conficitur, confusa hæc esse, & μήνον *Mensem* & *Lunam* fuisse, adeoque templum istud fuisse καὶ τῆς Σελήνης ἱερόν, cum iidem honores utrique tribuerentur. Etiam LXX. Interpretes Hebræam vocem מְנִיָּוָה quæ *lunulas* notat, μηνίσκος vertunt, quæ vox à μήνη derivata est, quia videlicet μήνη est *Luna*, quomodo voce μηνίσκων pro speciebus lunatis etiam Aristoteles est usus. Legimus & apud Eusebium verbū μηνιαγωγείω, quod est magicis artibus alicui illudere. Scilicet quia magi vel venefici carminibus suis vel cœlo deducere Lunam credebantur.

Aristot.
Problem.
Euseb.
παροιμ.
lib. 2.

XI. Apud Latinos idem nomen licet observare in Dea *Mana*, quam foeminarum menstruis præfece- runt, quæ Græci μήνες vocant. Videri de ea possunt, quæ vir sanctissimus & doctissimus Augu- stinus habet. Meminit ejus Deæ & Plinius, verum illius locus cor- ruptissime vulgo legitur. *Catulos lactentes adeo pueros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum vice uterentur.* Genito ma-
ne

Aug. de
Civ. Dei
l. 4. c. 11.
Plin. l. 29.
cap. 4.

ne catulo res divina fit, & in
 coenis Deum ponitur catulina. Sed
 insigne mendum viri docti iam pri-
 dem sustulerunt, qui pro genito
 mane catulo legendum monuerunt,
 Genitæ Manæ catulo res divina fit.
 Nam Genita Mana nomen fuit
 Deæ, cui res divina catulo fiebat,
 uti discimus ex Plutarcho, dum Plut. Quæ-
 Rom. 52. quæstionem movet: *Ἀφ' ἧ τῆ κελευ-
 ρῶν Γενεῖται Μάνη κύναι θύουσι; cur, quæ
 vocatur Genita Mana, canem immo-
 lant.* Hinc est etiam vox *Manac-*
cus, quæ idem est quod *Lunaris*.
 Usus est illa Vitruvius. *Circinna-* Vitruv.
 l. 9. c. 8. *vio circuli menstrui, qui manacus di-
 citur.*

XII. Sed Græci interpretes
 hunc locum optime reddiderunt,
 quorum tamen versio, quod sæpe
 contigit, hic non intellecta fuit.
 Ita habent: *Ἐτοιμάζοντες τὴν δαιμό-
 νιον πρῶτα, καὶ πάλιν τῆ τύχῃ
 κέρουσι.* uti hic locus hodie le-
 gitur. Notat Hieronymus *τὸ Gad*, Hier. ad
 Ies. non *τὸ Meni*, seniores fortunam
 reddidisse, & Latina etiam eorum
 apud eum versio habet: *Paratis*
fortunæ mensam, & impletis dæ-
moni positionem, ordine alio, quam
 K 7 in

in codicibus excusis Græca verba proferuntur. Attamen recte se habere hæc verba puto, & olim mendum fuisse in illis exemplaribus, è quibus Hieronymus hoc refert. Nisi quod malim *δαίμων* cum eo pro *δαίμονια* legere. *Γὰρ* est *δαίμων*, *Μένι τύχη*, quorum prius pro Sole, posterius pro Luna interpretes posuerunt. Id quidem ex eo constare potest, quod olim fors Solis apud Ægyptios *Δαίμων* fuerit, Luna vero *τύχη*. Locus ad hanc rem insignis est apud Macrobius, qui refert Ægyptios genituræ præfides olim habuisse *δαίμονα*, *τύχην*, *ἔρωτα*, *ἀνάγκην*; *dæmonem*, *fortunam*, *amorem*, *necessitatem*, & quidem *δαίμονα* Solem, *τύχην* Lunam fuisse. Verba Macrobiani sunt: *Argumentum caducei ad genituram quoque hominum, quæ genesis appellatur, Ægyptii protendunt, Deos præfites homini nascenti quatuor adesse memorantes, Δαίμονα, Τύχην, Ἔρωτα, Ἀνάγκην: & duos priores Solem & Lunam intelligi volunt, quod Sol author spiritus caloris ac luminis, humanæ vitæ genitor & custos est, & ideo nascentis dæmon,*

Macrobius.
Saturn.
l. I. c. 19.

mon, id est, Deus creditur. Luna
 τύχη; quia corporum præsul est, quæ
 fortuitorum varietate jaçantur.

Amor, osculo significatur. Necessitas
 nodo. Plura de his fortibus ob-

servata sunt viro undequaque doctif-
 simo Johanni Seldeno, qui ex Vet-

tii Valentis Antiocheni, vetustissi-
 mi Astrologi, MSS. codice pro-

lixum fati locum exhibet, & il-
 lum alibi non semel, neglectis fere

omnino Amoris & Necessitatis,
 seu fati, id est, Veneris & Mer-

curii fortibus, binas illas Dæmo-
 nis & Fortunæ, ut omnium po-

tentissimas vitæ præsides ac guber-
 natrices amplecti, & huic corpus,

illi animam, hanc Lunæ, illam
 Soli tribuere, observat. Κληροί,

inquit, τῆς τύχης καὶ τῶν δαίμωνων
 σημαίνουσι Ἡλίον τε καὶ Σελήνην: Sortes
 fortunæ & dæmonis significant Solem
 & Lunam. Locus omnino mere-

tur apud Seldenum legi, itemque
 quæ in notis ad Marmora Arun-
 delliana ex eodem Vettio Valente
 habet, ubi plura de fortunæ sorte
 ac dæmonis monet.

XIII. Hæc omnia confirmare
 videtur ritus vetustissimus quem
 Hiero-

Seld. de
 Dis. Sytis
 Syntagm.
 I. cap. II.

Seld. ad
 Marm.
 Arundel.
 pag. 129.

Hiero-

Hier. ad
Ies.

Hieronimus notavit. Est autem, inquit, in cunctis urbibus, & maxime in Ægypto & in Alexandria, idololatriæ vetus consuetudo, ut ultimo die anni & mensis eorum qui extremus est, ponant mensam referatam varii generis epulis, & poculum mulso mistum, vel præteriti anni vel futuri fertilitatem auspicantes. Hoc autem faciebant & Israelitæ, omnium simulacrorum portenta venerantes. Quid proclivius est suspicari quam in Solis atque Lunæ honorem hoc factum, quorum vis magna est ad anni proventum. Sed hæc nimis prolixè forsan discussimus. Oblata tamen occasione pro corollario libuit addere, quia in hac voce hærent interpretes, & doctorum virorum commentaria frustra consuluntur.

Finis Libri Primi.

AN-